

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet -
Departman za pedagogiju, Niš

DOI 10.5937/kultura1237210S

UDK 37.033:316.77(497.11)

originalan naučni rad

MEDIJSKA PISMENOST I KULTURA UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA U NIŠU

Sažetak: *U radu je razmatran odnos medija i obrazovanja, a naročito mogućnosti razvoja medijske kulture i pismenosti u školskom kontekstu. U procesu razvoja medijske pismenosti i kulture, značajnu ulogu imaju škole, kao bazične ustanove za vaspitanje i obrazovanje, od kojih se očekuje plansko i sistematsko delovanje u cilju ostvarivanja efekata medijskog obrazovanja. Na koji način škola razvija medijsku kulturu i pismenost, koji su potencijali škole za razvoj ovih procesa i da li postoji razlika u stavovima učenika i učenica kada je reč o razvoju medijske kulture i pismenosti u školi, pokušali smo da saznamo kroz istraživanje stavova učenika i učenica osnovnih škola. U radu je predstavljen deo rezultata obimnijeg istraživanja na uzorku od 142 učenika osnovnih škola, sa teritorije grada Niša. Utvrđeno je da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima učenika i učenica, kada je reč o percepciji školske sredine, kao povoljnog konteksta za razvoj medijske kulture i pismenosti u delu nastavnih i vannastavnih aktivnosti.*

Cljučne reči: *medijska kultura, obrazovanje, medijska pismenost, učenici, osnovne škole*

Uvod¹

Promene u društvu, kao veoma složenom sistemu, odražavaju se na sve podsisteme, uključujući i sistem vaspitanja i obrazovanja. Složenost i kompleksnost društvenih promena dovodi do

---

¹ Rad je nastao u okviru projekta *Tradicija, modernizacija i nacionalni identitet u Srbiji i na Balkanu u procesu evropskih integracija* (179074), realizovan na Univerzitetu u Nišu - Filozofski fakultet, a finansira Ministarstvo za prosvetu nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

---

sve veće potrebe za komunikacijom među društvenim podsistemima u cilju obezbeđivanja adekvatnog funkcionisanja društva u celini. Komunikacijski procesi između društvenih podsistema uglavnom se odvijaju putem medija, što se odnosi kako na javnu tako i na privatnu komunikaciju. U tom kontekstu funkcije medija i ostvareni efekti su višestruki, jer oni pored informisanja uključuju i odnose u društvu, zabavu, vaspitanje i obrazovanje, formiranje mišljenja i stavova, kontrolu, kritiku, razonodu, raspored svakodnevnih obaveza, nameću teme za razgovor i diskusiju, postavljaju obrasce ponašanja. Poslednjih nekoliko godina, a pod uticajem procesa globalizacije, slika sveta je bitno izmenjena. Ekonomski politički i tehnološki procesi, u sprezi sa ubrzanim promenama u komunikaciji, kao i razvoj kompjuterskih tehnologija, potvrđuju dominantna kretanja ka integrisanom svetskom tržištu, a u tom procesu značajnu ulogu imaju mediji, za koje se smatra da su jedno od najmoćnijih sredstava promena u društvu. Moć medija je tolika da se opravdano navodi da sve što znamo „o našem društvu, o svetu u kome živimo znamo iz masovnih medija“².

Mediji zbog svog višestrukog delovanja u razvoju društva imaju progresivnu ulogu, oni nameću inovacije i unapređuju razvoj. Saglasno tome, smatra se da u demokratskim društvima mediji imaju uzvišen cilj „da podstiču duhovni i politički život, budući da je njihov jedini cilj da zadovolje radoznalost i zahteve korisnika: čitalaca, slušalaca i gledalaca, mediji šire vesti, podstiču protok ideja, omogućavaju upoznavanje sa najvećim brojem različitih dela ljudskog uma“³.

Ulogom i funkcijama, a najviše sadržajima koje plasiraju, mediji dovode u pitanje naše vrednosti i ubeđenja, razvijaju sumnju u postojeće i univerzalne istine, utiču na promene postojećih obrazaca, posebno u delu vaspitanja i obrazovanja. Moć medija je utoliko veća jer oni čine „deo dekora privatne sfere, oni su umnogome promenili ponašanje dece i roditelja u odnosu na prethodne generacije“⁴. Poznato je da su nove generacije dece i mladih razvile nove načine korišćenja medija, koji su kvalitativno različiti od onih koji imaju njihovi roditelji. Sve veće prisustvo medija u savremenom životu utiče na porast interesovanja mladih za upoznavanje veština korišćenja medijskih sredstava, dok je s druge strane, kod njih prisutna nekritičnost i određena naivnost u odnosu na medijske sadržaje. U uslovima tranzicije „koja je obznanila entropiju vrednosti, (gde se)... uveliko razba-

---

2 Luhmann N., *Die Realität der Massenmedien*, Opladen, Westdeutscher Verlag 1996.

3 Bal F., *Moć medija*, Beograd 1997, str. 12.

4 Milenković S., *Medijska kultura*, Sremska Mitrovica 2007, str. 6.

škario folklorni primitivizam, duh palanke i provincijalizam zatvorenog društva⁴⁵, potreba za razvojem medijske kulture mladih je još izraženija.

Mediji i obrazovanje

Svaka epoha društvenog razvoja, ostavljala je prepoznatljiv razvojni pečat. Razdoblje, odnosno dostignuti civilizacijski nivo, mogli bismo prepoznati i po načinu komunikacije, sticanja i prenošenja znanja i društvenih vrednosti uopšte. To je uvek bilo u korelaciji sa stepenom razvoja nauke, tehnike, tehnologije... Svedočanstva o razvoju ljudskog roda i, uslovno rečeno, društvene svesti, prepoznaćemo svakako i u legendama. Neke od njih, prerasle su praktično i u mitove, a koji u suštini predstavljaju i generalizovane obrasce ponašanja ili objašnjenja pojedinih prirodnih fenomena. Bez legendi, ne bi ni bilo moguće zamisliti prošlost, no tek su pismo, odnosno pismenost, omogućili prikladnu osnovu i moćan instrument u razvoju ljudske vrste.

Mogli bismo izdvojiti⁶ tri istine karakteristične za pismo, pismenost i znanje uopšte i posmatrati ih kao determinante razvoja ljudske vrste...

Pismo je od svih, najrevolucionarnije dostignuće čovečanstva.

Poimanje značaja trajnog očuvanja podataka je glavni, a možda i jedini razlog čovekove dominantne uloge na planeti na kojoj živimo.

Razvoj pisma i pismenosti uopšte otelotvorenje je evolucije.

Na taj je način čovečanstvo i dostiglo razvojni nivo koji danas poznajemo. Tako je omogućeno i zapisivanje, odnosno čuvanje znanja za pokolenja. Takvu, u potpunosti novu dimenziju razvojnosti, čovečanstvo duguje pre svega pismu. Razloga je previše... Saznato više nije memorisano, pa potom na nesiguran način prenošeno usmenim putem, s generacije na generaciju. Jasno je da takav, prilično nesiguran metod prenosa znanja, nije mogao obezbediti brži razvoj.

Gigantske promene ljudskog društva, u poslednjih nekoliko hiljada godina, direktna su posledica pisma i pismenosti, a zapisivanje i čuvanje informacija na kamenu, glinenim pločicama,

---

5 Božović R., Spektakl i medijska kultura, *Kultura* br. 126, Beograd 2010, str. 49.

6 Radović V., *Mediji i e-obrazovanje*, Institut za političke studije, Beograd 2006.

papirusu i papiru, nezamenljiv su deo istorije civilizacije. Pri tome je ručno umnožavanje pisanih dela, van svake sumnje, bio mukotrpan, dugotrajan i veoma skup proces. Sasvim je izvesno da su štamparska presa maestra Gutenberga i tehnika štampanja kao dostignuće, zavrteli točak civilizacijskog napretka do vrtoglavih brzina. Takav je sistem, već nekoliko vekova, nezamenljiv pratilac i pokretač razvojnosti čovečanstva. Štampana reč i danas je veoma koristan i neobično voljen, romantičan simbol svega umnog i vrednog što je čovek stvorio, no ipak, u beskrajnom vrtlogu razvoja, i najznačajniji pronalasci jednom iskažu ograničenja. U svakoj vrsti napretka, bez izuzetka, krije se i klika novih dostignuća. To je ipak cikličan proces, koji neminovno “gura” svet napred.

Ubrzani razvoj nauke i tehnike dovodi i do sve brže razmene znanja i informacija, a svako otkriće otvaralo je i nove vidike, stvarajući mogućnost obrazovanja sve većeg broja ljudi. Još od radio-komunikacije početkom XX veka, pa do televizijskih medija pedesetih godina, odnosno silikonskih čipova osamdesetih, društvo je transformisano u gotovo svim područjima. Vidljiv je i sve dinamičniji razvoj nauke. Praktično “eksplozija” znanja i ubrzani tehnološki rast koje karakteriše integracija vizuelnih, audio i pisanih informacija, delovali su snažno i povratnom spregom. Ostvaren je izuzetan povratni uticaj na razvoj nauke, odnosno znanja, a razvojem tehnologije, obrazovanje postaje široko dostupno.

Nove tehnologije nisu mimoišle ni školske ustanove. Računar je danas, gotovo ispred svakog đaka. I satelitski prenosi sada mogu direktno u učionice, i to u realnom vremenu. Učenje, bazirano na novim tehnologijama, to već i sa sigurnošću možemo konstatovati, trajno je i u potpunosti izmenilo nacionalne i kulturne standarde. Nova podela rada zahteva brzu i masovnu transformaciju profesionalnih znanja i veština pojedinaca. To je neumitno dovelo i do korenite transformacije obrazovnog sistema u celini. Pojedina otkrića, koja su samo pre desetak godina bila nezamisliva, danas su uobičajena pojava i bazno polazište mnogobrojnim naučnim poduhvatima. Činjenica je da su naučne “novotarije” od pre samo nekoliko godina, kao predmet pre svega naučnih, ali i onih popularnih i ništa manje žučnih rasprava, danas pronašla mesto u gotovo svakom domu na planeti. Interesantno, a svakako i veoma važno, je i to što smo danas svedoci neuporedivo bržoj implementaciji naučnih otkrića. Za razliku od perioda u kojem su bili potrebne godine, pa i decenije, danas praksa dobija naučna otkrića za tili čas. Praktično da i ne postoji razlog, koji bi usporio ili na bilo koji način promenio takav trend. Poverenje je u nauku sve prisutnije, a čovek, sa svakim novim saznanjem, biva sve spremniji za nova “čuda”.

Pre samo nekoliko vekova, pametni i nadasve razboriti ljudi, uvereni u svoje istine, glavom su javno plaćali činjenice koje tadašnji sistem mišljenja nije mogao prihvatiti. Takvih društvenih kočnica, istina, danas je sve manje. Na sceni su neke sasvim nove. Pojedini limiti, ukazuju se kao teško premostiv problem, jer koliko god slobodno tržište, kao model može biti ugodan razvojni ambijent u pojedinim aspektima, u drugim predstavlja zaista ozbiljnu kočnicu razvitka. Razloge je, u osnovi, lako prepoznati. I ma koliko pojedini sistemi bili revolucionarni u nastanku, kada postanu sami sebi svrha, prepoznavamo dekadenciju. Tačno je da previše kontrole remeti tokove, no izostanak one neophodne doze kontrolisanosti može takođe pogubno uticati na razvoj. Ipak globalizacija je neminovnost koja ima i dobre strane, a to je najvidljivije u efektima ukupne elektronizacije svetskog komunikacionog sistema...

Takvi efekti, ispostavilo se, sa lakoćom oslobađaju mnogobrojne vrednosti lokalnih stega. Dostignuća u pojedinim oblastima, naročito u domenu informatike, telekomunikacija, kao i široka dostupnost takve tehnologije, nedvosmisleno ukazuju na to da su mogućnosti naučnih trendova o kojima je reč nesagledive.

Važna je konstatacija i to da ne postoji oblast u kojoj takva dostignuća ne nalaze primenu. Prvi put u istoriji komunikacije, elektronski mediji stvaraju mogućnost trenutne komunikacije između bilo kojih tačaka na planeti... Globalna televizija postaje fenomen, a stotine miliona ljudi, rasutih po svetu, imaju simultani pristup događajima. Početke radio-difuzije je pratilo uverenje da će nova forma komunikacije poboljšati standard svakog čoveka u svakoj zemlji. Pri tome je i opšteprihvaćen stav bio da je to moguće postići, pre svega zahvaljujući intenzivnom kruženju informacija i "spajanju" sve većeg broja ljudi sa drugima, a time i dostignućima drugih društvenih zajednica. Zahvaljujući medijima, a u prvom redu televiziji, iste slike i naracije kruže celom planetom. Jasno je prema tome da i globalni elektronski mediji aktivno doprinose oblikovanju globalne kulture.

Ozbiljno bi pitanje bilo kakve su implikacije na nacionalna društva i kulture. No suštinski problem jeste u društvenoj i finansijskoj moći, odnosno uticaju koji razvijeni na taj način ostvaruju, jer protok informacija između razvijenih i nerazvijenih vidno je nejednak.

Značajno su dominantnije informacije moćnih. Na takav je način stvoren i svojevrsan prostor za afirmaciju sopstvenih vrednosti i standarda, a to može imati dalekosežne posledice i za emisara i za društvo koje prihvata ponudeno.

Gotovo da je pravilo, pojava novog medija nameće uvek isto pitanje... Da li će stari mediji biti potisnuti ili zaboravljeni pod pritiskom novog?

Tako je još od pojave knjige, potom radija i najzad, medija koji je promenio svet, televizije. Masovni mediji veoma su različiti. Bilo da su štampani, televizijski, tonski, baš kao i elektronske mreže, poseduju izvesne posebnosti. Reč je pre svega o mnogobrojnim prednostima, a i nedostacima, pa i o vernoj publici. Malo je verovatno da će jedan medij u potpunosti zameniti ili istisnuti druge, no sasvim je izvesno da će se mediji koje poznajemo, u elektronskoj formi emisije programa, spojiti u vrednost višeg reda. To je poput fenomena informaciono-komunikacionih tehnologija, koji, prvo kao tehnička, a potom i programska mogućnost, u samom začetku ultimativno i precizno determiniše superiornost elektronskog medija budućnosti. Zapravo, u potpunosti je izvesno, u onlajn medijskoj strukturi budućnosti, jedinstvo svih do sada poznatih medija, fakticitet je bez premca.⁷

Još tokom osamdesetih godina dvadesetog veka, tehnološki determinizam postaje u toj meri aktuelan, da su centralni predmet rasprava bile tehničke mogućnosti medija. Tako su ostali, ništa manje važni medijski aspekti, a posebno programski sadržaji, bili u značajnoj meri marginalizovani. Relativno je lako steći utisak da vladavina tehnološkog "imperativa" ostavlja prostor samo za pronalaženje načina što efikasnije primene u kontekstu društvenih potreba i promena i ništa više, dok potrebu za sveobuhvatnom kontrolom razvoja i adaptaciju korisnika stavlja u drugi plan. Preko potreban strateški pristup razvojnosti, izostaje i na globalnom, a kamoli lokalnom nivou. Istup iz inercije formalizma i preuskog shvatanja složene realnosti, ako je i moguć, veoma je teško izvodljiv i, po pravilu, opasan zahvat.

Pritom relativan pojam funkcionalne pismenosti biva obogaćivan iz dana u dan, dok svest o presudnoj ulozi kvaliteta obrazovanja ni približno ne prati zadati trend. Savremeni akter komunikacije na bilo kojem nivou obrazovanja koje postaje permanentan i doživotan proces, mora biti u stanju da informacije, kojih je sve više, na odgovarajući način tretira. Preduslov za to je sposobnost pristupa, analize, procene i prenosa informacija u svim formama. Ujedno je ovakav pristup i dobra početna osnova za određenje složenog pojma medijske pismenosti, bez koje ne može biti ni funkcionalne. No svest o tome samo je preduslov... Neophodne su korenite promene u sistemima, politici, organizaciji, naučno-nastavnim programima i obrazovnoj tehnologiji. S

---

⁷ Radović V., *Obrazovanje i mediji*, Socijalna misao i Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd 2008.

druge strane, olakšavajuća je okolnost to što su inovacije u obrazovnoj tehnologiji nastale pod snažnim uticajem informaciono-komunikacionih tehnologija, poput interneta, hipermedija, veštačke inteligencije, odnosno virtuelne realnosti velikog simulacionog kapaciteta, omogućile neuporedivo brži i efikasniji razvoj, modernizaciju i, najzad, racionalizaciju obrazovanja.

Primenom modernih tehnologija, omogućeno je u potpunosti uspešno sticanje znanja i van učionica, što i te koliko pruža nove mogućnosti i stvara nove modele.

Obrazovanje postaje paradigma modernog društva. A nije tajna, već činjenica koju možemo prepoznati i bez naročitih istraživanja... Poslednjih decenija, sredina u kojoj živimo nije promenila samo vizuru, već i suštinu. Ključna uloga obrazovanja upravo i jeste da nam omogući kontrolu nad tim promenama i umeće da ih pravilno koristimo. S druge strane, činjenica je i to da postoji samo jedan način valjane adaptacije - obrazovanje. Obrazovanje evoluiralo na osnovu potreba koje treba da zadovolji. Teško je zaista da bi bez toga i moglo imati valjani smisao. Obrazovni proces samo je deo celine... I to onaj pokretački.⁸

Pomenuti fenomeni današnjice, praćeni su enormnim količinama informacija. Istina, tu vidno postoje i izuzetne mogućnosti primene.

U vrtlogu promena, neretko su ljudske sposobnosti prihvatanja i prerade informacija u potpunosti neadekvatne, a u sve izraženijoj neuravnoteženosti pomenutih sposobnosti i odgovarajućih situacija, moguće je stvoriti, ogromnu i prilično grotesknu mrežu najraznovrsnijih zloupotreba. Svedoci smo takvog, dezinformativnog ustrojstva ukupnog informativnog prostora Planete.

U potpunosti je jasno i to da sistem informisanja, odnosno dezinformisanja, mora biti utemeljen na kategorijama, poput pre svega funkcionalne, odnosno medijske nepismenosti. Manipulacija enkodera i neobrazovanost dekodera, dva su neodvojiva procesna elementa iste funkcionalne celine.

Više ne možemo ni govoriti na romantičan način o obrazovanju, kao o zalogu za budućnost, jer je postalo nasušna potreba sadašnjosti. Znanja sve brže zastarevaju, a sve je teže usvojiti ih. Brzo zastarevanje znanja, u obrazovnom procesu, stvara specifičnu dinamiku koja uzrokuje tenzije i kod onih koji prenose znanje, a naročito kod onih koji treba da ih usvoje. Najzad, razvojem nauke razvijamo i naše poimanje svega, što saznavnu građu

---

8 Milosavljević G. i Radović V., *Trening i razvoj*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd 2008.

čini sve složenijom u svim oblastima. Upravo je to razlog što je organizacija obrazovnog procesa ključna karika društvenog razvoja. I letimičnim pogledom veoma je lako ustanoviti u čemu je društvo oskudevalo u proteklom periodu.

Više je nego izvesno i to da odgovarajućom analizom krupnijih problema, a čak i društvenih anomalija o kojima toliko diskutujemo, možemo u osnovi otkriti flagrantan nedostatak obrazovanja. Pri tome je obrazovanje poželjno na svim nivoima društvene organizacije, a izostanak jednako opasan za zajednicu, bilo da je na vrhu ili niže na hijerarhijskoj lestvici. Bez obrazovanja ne može biti ni napretka. Istina, pomenuti moto, učestale i korenite promene malo su i modifikovale. Danas bi i bez naročite diskusije mogao da glasi - bez obrazovanja nema ni opstanka. Uz dobru je argumentaciju lako dokazati pomenute tvrdnje, i tada postaje jasno da je svaki izgubljeni minut obrazovnog procesa bespovratno narušio i interes društvene zajednice u celini. Očigledno da je metamorfoza komunikacionih modela samo deo promena u širem kontekstu društvenih kretanja, a razvojem nauke i tehnike dolazi i do brže razmene znanja i informacija. Ljudsko biće, skromnih mentalnih moći, trenutno nije u stanju da prati tehnološki razvoj, dok većina društvenih zajednica nema celovit i ozbiljan pristup tom krupnom problemu. Dobrano zagazio u globalnu elektronsku komunikaciju, čovek još čestito ni sa ukućanima ne ume da komunicira. Izvesno, slaba je karika i komunikacija u porodici, školi, politici... Poznato je i da pojedine propuste u ranom sazrevanju teško šta može nadoknaditi i uz obilje dobre volje. Čak ni obrazovni proces nije podešen za takve probleme, niti je u dovoljnoj meri podređen razvoju. Najzad, poželjna forma i pripadajući standardi komunikacije, primereni "jedinom" svesnom biću na Planeti, ni približno nisu na odgovarajući način promovisani kroz medijsku, a ni aktivnost političke elite. Istina, pomenute dve aktivnosti, izvesno, isprepletane su i više nego je to za zajednicu dobro.⁹

Mediji ne treba više samo da zabavljaju gledaoce, površno ih informišu i plasiraju im uske političke modalitete, povremeno ih vabeći na trošak za neki novi proizvod. Koliko mediji koštaju tog gledaoce, što novaca što kulture i vremena, red je već i da im uzvrate nekim dobrom... Recimo da im pomognu da prežive, iz dana u dan, sve turbulentnije promene. Međutim toga se ni urednici ni vlasnici neće sami prihvatiti. Nepopularno je i ne donosi dobit na koju su svikli. Neophodna je dakle zakonodavna stimulacija. No, pre toga je potrebno i da se zakonodavcu obrazovanje učini relevantnim za opstanak. A suočeni smo i sa još

---

9 Milosavljević G., Radović V. i Drvendžija J., *Savremeni teorijski aspekti - Metodologija, razvoj i obrazovanje*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd 2009.

jednim problemom. Odavno neophodna reforma školstva, i to od osnovnog do postdiplomskog nivoa, u najboljem slučaju može pružiti rezultate tek za nekoliko godina, a nama su rezultati bili potrebni juče.

Isto tako veoma je teško i sankcionisati zloupotrebe. Nije ređak ni slučaj da se represivni sistem i mreža zloupotreba sućeljavaju i, naravno, potiru na samom vrhu organizovanosti. U relativno skladnoj argumentaciji, moguće je opet doći do jedinog izvodljivog i delotvornog koncepta... Moderni, racionalno organizovani, a ipak društvenom razvoju naklonjeni, elektronski mediji mogli bi da objedine funkcije: informisanja, komunikacije i obrazovanja. Međutim, za takav poduhvat, uređivaćka funkcija ni u kojem slučaju ne sme biti prepuštena nedovoljno obrazovanim ili polupismenim ljudima.¹⁰

Medijska kultura u školskom kontekstu

Uvreženo je mišljenje da kultura, u najširem smislu reći, predstavlja „aktivnost sa visokim stepenom zajedničkog ućešća, pomoću koje ljudi stvaraju svoje društvo i sopstveni identitet“¹¹.

U tom kontekstu možemo smatrati i da kultura utiće na formiranje lićnosti, podstiće njihove ukupne potencijale, utiće na sposobnost govora i delovanja, razvija kreativnost.

U okviru ukupnih kulturnih uticaja medijska kultura zauzima posebno mesto, jer utiće na svakodnevni život ćoveka „predstavljajući jedinstvenu scenu, a ćesto i vrlo privlaćan prostor ka kome usmeravamo svoju pažnju i aktivnost, a koji, kako mnogi tvrde, podrića ljudski potencijal i kreativnost“¹².

Kontroverzna shvatanja o uticaju medijske kulture izuzetno su izražena na području vaspitanja i obrazovanja. U javnosti i referentnoj literaturi uglavnom se istiću ekstremni stavovi koji se kreću od shvatanja da mediji, odnosno medijska kultura, ćine integralni deo procesa vaspitanja i obrazovanja, i da je bez njihovog delovanja teško zamisliti funkcionisanje savremene obrazovne institucije, do shvatanja koja su ekstremno negativna i u kojima se potencira razorno delovanje medija, posebno u delu vaspitnih uticaja na mlade lićnosti.¹³

---

10 Radović V., *Virtuelnost novih medijskih formi i savremeni koncept razvoja, Filozofeme*, Srpski filozofski forum, Novi Sad 2008.

11 Kelner D., *Medijska kultura*, Beograd 2004, str. 8.

12 Kelner D., op. cit., str. 8.

13 Stanislavljević Petrović Z., *Medijsko vaspitanje u vrtiću, Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 383.

Negativni efekti informatizacije kao što su jednostranost u primeni, opasnost za privatnost i autonomiju ličnosti, velike mogućnosti za ideološke manipulacije, zahtevaju dodatno angažovanje škole na polju razvoja medijske pismenosti i kulture. U suštini ovakve neželjene efekte i posledice procesa informatizacije obrazovno-vaspitnog procesa više treba shvatiti kao upozorenje o moći i dometima medija, nego kao povod za blokiranje ili usporavanje informatizacije obrazovanja. Aktuelna reforma obrazovnog sistema gotovo je nezamisliva bez uključivanja novih informacionih i komunikacionih tehnologija u proces vaspitanja i obrazovanja. U prilog tome ide i činjenica da je jedan od osnovnih ciljeva reforme usmeren upravo ka razvoju procesa informatizacije u školskom sistemu.¹⁴

U skladu sa opšte prihvaćenim shvatanjima, medijska kultura jeste značajan sastavni deo svakodnevne čoveka, a samim tim i života i rada u obrazovnim ustanovama. Sadržaji vaspitno-obrazovnog rada danas su permanentno praćeni sredstvima savremene informatičke tehnologije, što je moguće pratiti još od predškolskih ustanova. Posmatrano sa metodičkog i didaktičkog aspekta, mediji imaju značajnu primenu u vaspitno-obrazovnom radu. Korišćenje savremenih medija omogućava izuzetnu pomoć u realizaciji sadržaja vaspitno-obrazovnog rada, čineći sadržaje interesantnijim i privlačnijim deci predškolskog uzrasta. Uobičajeno je stanovište da savremeni mediji značajno doprinose procesu učenja, jer su prilagođeni dečjim razvojnim potrebama i karakteristikama.¹⁵

U ostvarivanju kontinuiteta između stupnjeva vaspitanja i obrazovanja, uloga medija je veoma značajna. Sa aktivnom upotrebom medija potrebno je nastaviti i na narednim nivoima obrazovanja, odnosno u osnovnim i srednjim školama. Uloga medija u školskom kontekstu je utoliko značajnija jer sa uzrastom raste i mogućnost primene savremenih medija, veća mogućnost za razvoj medijske pismenosti i intenzivnije delovanje medijske kulture. S obzirom da medijska kultura „učestvuje u oblikovanju dominantnih shvatanja o svetu i najvišim vrednostima“¹⁶, pitanje razvoja medijske pismenosti postaje jedan od izuzetno značajnih zadataka škole i obrazovnog sistema u celini... Naime smatra se da „razvoj savremenih obrazovnih sistema nije usmeren samo

---

14 Stanislavljević Petrović Z., *Promene u školskom sistemu u Srbiji*, Niš 2012, str. 186.

15 Stanislavljević Petrović Z., Улогата и значењето на современата информацијска технологија во предучилините установи, *Просветно дело* бр. 3, Скопје 2011, стр. 17.

16 Kelner D., op. cit., str. 5.

---

ka inkorporiranju informatičke pismenosti u škole, već i ka inkorporiranju medijske pismenosti¹⁷.

Prema navodima Džejmisa Potera postoje tri glavna uporišta medijske pismenosti:

lični položaj,
raspoloživo znanje i
veštine.

Isti autor smatra i da su pomenuta uporišta neophodna za stvaranje šireg stanovišta u pogledu medija.¹⁸ Kada su pitanju deca i mladi, odnosno ličnosti u procesu razvoja, smatramo da je neophodno dodati i uticaj odraslih, odnosno konkretno u školskom kontekstu delovanje nastavnika. U uskoj vezi sa uticajem nastavnika je nivo njegove sopstvene medijske kulture i pismenosti.

U malom broju istraživanja ove problematike ističe se istraživanje Svetlane Bezdanov Gostimir, koje je imalo za cilj proveru statusa medijske pismenosti (budućih) učitelja u Republici Srbiji. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na „skoro potpuno odsustvo medijske pismenosti kod učitelja i nizak nivo medijske pismenosti kod budućih učitelja - studenata učiteljskih fakulteta.¹⁹ Naime istraživanjem je utvrđeno da je većina, odnosno 937, tj. 84,87%, budućih učitelja medijski nepismena. Medijskom pismenošću ovladala je samo jedna šestina, odnosno 15,13% ispitanika, pri čemu ni među njima nema onih koji su zadovoljili sve postavljane kriterijume. Takvi rezultati upućuju na nizak nivo kulture odabrane profesije, kao i na neophodnost uvođenja sistematske edukacije na planu medijskog opismenjavanja.²⁰

Na potrebu za medijskim opismenjavanjem kako odraslih (nastavnika), a posebno učenika, ukazuju i drugi autori navodeći da, posebno kod mladih, medijsko opismenjavanje razvija kritičku autonomiju, sposobnost donošenja nezavisnih sudova, čime se značajno može smanjiti mogućnost medijske manipulacije. U tom pogledu vrlo je prisutno i zalaganje da obrazovanje za medije „treba da postane sastavni element obrazovne ponude, da bude integrisano u postojeće nastavne predmete ili

---

17 Trifunović V., *Kultura mira i obrazovanje za medije*, u: *Mediji i kultura mira na Balkanu*, priredili Stevanović B., Kostić, A. i Mitrović Lj., Niš 2010, str. 326.

18 Poter Dž., *Medijska pismenost*, Beograd 2011, str. 37.

19 Bezdanov Gostimir S., *Status medijske pismenosti (budućih) učitelja*, *Pedagogija* br. 1, Beograd 2005, str. 37.

20 Bezdanov Gostimir S., op. cit., str. 42.

---

da dobije status posebnog predmeta²¹. Smatra se da medijsko obrazovanje pruža mogućnost mladima „da se upoznaju sa stvaracima medijskih poruka, da nauče kako da ih dekonstruišu i da steknu uvid u činioce i mehanizme kontrole moći i interesa“²². Na značaj razvoja medijske kulture u procesu izgradnje kritičkog odnosa prema medijskim predstavama ukazuju i drugi autori ističući da „publika može da se uspešno suprotstavi raznim vidovima medijske manipulacije na taj način što će koristiti svoju kulturu kao izvor vlastite moći i stvaranja sopstvenih značenja, identiteta i oblika života“²³.

Nesporno je da medijska kultura nastaje kao rezultat složenog procesa medijskog obrazovanja. U datom kontekstu, medijska kultura čini sastavni deo opšte kulture, koja u modernom društvu dobija sve veći značaj.

Škole kao bazične ustanove za vaspitanje i obrazovanje dobijaju nove, složenije i kompleksnije zadatke vezane za razvoj medijske kulture učenika. Imajući u vidu da medijska pismenost mladih podrazumeva veoma složene procese vezane za identifikaciju esencijalnih kognitivnih struktura, u okviru kojih pojedinac samostalno uspostavlja obrasce ponašanja i odnos prema vrednostima, neophodno je da škola, a prvenstveno nastavnici, veću pažnju posvete razvoju medijske pismenosti i kulture.

Uloga škole dobija na značaju tim pre što je „mogućnost uticaja na medijski prostor, za jednog izolovanog pojedinca, skoro nikakva. Najviše što on može da učini jeste da odluči da izbegava medije, a šanse za uspešno bekstvo od ovakvog ili onakvog medijskog zasipanja sasvim su neizvesne“²⁴. U takvim okolnostima, mlade ličnosti, koje su u procesu razvoja i traganja za sopstvenim identitetom, s pravom očekuju podršku, pre svega odraslih, roditelja i nastavnika, a zatim i škole, kao ustanove u kojoj stiču znanja i pripremaju se za život. Škola se, kao mnogo puta ranije, nalazi pred novim izazovima, promenama koje zahtevaju izlaženje iz tradicionalnih okvira klasičnih obrazovnih institucija i pružanje adekvatnog odgovara na novonastale potrebe društva i pojedinaca.

Sa promenama u školi otvaraju se nove dileme i pitanja, koje dodatno odnos medija i obrazovanja čine kompleksnijim, jer više nije reč samo o spontanom delovanju medija na

---

21 Trifunović V., op. cit., str. 327.

22 Zindović Vukadinović G., Medijska pismenost: teorija i praksa, *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja* br. 29, Beograd 1997, str. 245.

23 Đerić I. i Studen R., Stereotipi u medijima i medijsko opismenjavanje mladih, *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja* br. 2, Beograd 2006, str. 457.

24 Gone Ž., *Obrazovanje i mediji*, Beograd 1998, str. 145.

---

processe vaspitanja i obrazovanja, već o uvođenju promena koje čine sastavni deo kurikuluma, a posredstvom kojih se ostvaruje i sistematsko delovanje u ustanovama za vaspitanje i obrazovanje.

Metodološki okvir istraživanja

Globalizacija, stalni napredak nauke i tehnologije u savremenom društvu, svakom pojedincu postavlja nove zahteve i očekivanja koja postaju imperativ modernog doba.

Medijska kultura i pismenost čine jedan od najfundamentalnijih problema savremenog obrazovanja i ključni faktor napredovanja svakog pojedinca.

Poslednjih godina pitanja medijske pismenosti i medijske kulture okupiraju pažnju stručnjaka iz različitih oblasti, posebno oblasti koja se bavi vaspitanjem i obrazovanjem mladih generacija. Ekspanzija radova i istraživanja iz oblasti medija i njihovog uticaja na razvoj dece i mladih počinje osamdesetih godina XX veka i još uvek traje. U cilju pružanja adekvatnog odgovora zahtevima modernog društva neophodno je savladati medijsko pismo i komunikaciju putem medija. Razvojem svesti o medijskoj pismenosti i kulturi društvo dobija pojedince koji su sposobni da idu u korak s vremenom, pojedince koji imaju sposobnost kritičkog mišljenja i rasuđivanja. Premda sa razvojem medijske kulture i pismenosti treba početi od ranog uzrasta, odnosno od predškolskih ustanova, neophodno je i ostvarivanje kontinuiteta u toku osmogodišnjeg obaveznog školovanja.²⁵

Škole, kao bazične ustanove za vaspitanje i obrazovanje, imaju značajnu ulogu u procesu razvoja medijske kulture i pismenosti. Iz tog razloga predmet našeg interesovanja vezan je za pitanje na koji način osnovci percipiraju medijske sadržaje, da li ih koriste u obrazovne, informacione ili zabavne svrhe, na koji način uče putem medija, kako i koja sredstva masovne komunikacije najčešće koriste.

U želji da temeljnije razmotrimo neka od ovih pitanja, sprovedeno je istraživanje koje je imalo za cilj da utvrdi razlike u medijskoj kulturi i pismenosti kod učenika osnovnih škola, s obzirom na pol.

Na taj način postavljen cilj istraživanja operacionalizovan je i raščlanjen na zadatke istraživanja koji su se odnosili na:

utvrđivanje stavova učenika i učenica prema televiziji, kao jednom od dominantnih medija;

---

²⁵ Stanislavljević Petrović Z., Medijsko vaspitanje u vrtiću, *Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 382-397.

utvrđivanje stavova učenika i učenica o internetu;

utvrđivanje stavova učenika i učenica prema dnevnim novinama i mobilnim telefonima;

utvrđivanje stavova učenika i učenica o potencijalima škole za razvoj medijske kulture i pismenosti.

U skladu sa zadacima postavljena je *opšta hipoteza*, koja glasi:

pretpostavka je da ne postoji, statistički značajna, razlika u medijskoj kulturi i pismenosti između dečaka i devojčica.

Posebne hipoteze istraživanja su sledeće:

pretpostavka - da je televizija omiljeni medij i da mladi dnevno uz TV program provode više od dva sata, bez razlike na pol;

pretpostavka - da učenici najveći deo slobodnog vremena, više od dva sata dnevno, provode na internetu, bez obzira na to kojeg su pola;

pretpostavka - da učenici ne prate dovoljno dnevne novine, ali da im je mobilni telefon izuzetno značajan, bez obzira na to kojeg su pola;

pretpostavka - da učenici smatraju da škola ima potencijale za razvoj medijske pismenosti i kulture, bez obzira na to kojeg su pola.

*Uzorak istraživanja*²⁶ činilo je ukupno 142 učenika, nivoa od V do VIII razreda, u dve osnovne škole iz grada Niša:

OŠ „Sveti Sava“ i

OŠ „Vožd Karadorđe“.

Struktura uzorka u odnosu na pol ispitanika		Razred	Broj ispitanih đaka		Ukupan broj ispitanika
			dečaci	devojčice	
Obrazovni nivo	Naziv obrazovne ustanove				
Osnovnoškolski	OŠ „Sveti Sava“	V	29	29	58
		VI	9	9	18
		VIII	10	10	20
	OŠ „Vožd Karadorđe“	VII	12	12	24
		VIII	11	11	22
	ukupno		71	71	142

Tabela 1

²⁶ Tabela 1 - Struktura uzorka u odnosu na pol ispitanika.

Relevantni istraživački parametri:

istraživanje je sprovedeno tokom školske
2011/2012. godine;

uzorak istraživanja je - nameran;

uzorak je odabran zbog specifičnih karakteristika;

u istraživanju je primenjen - *deskriptivni metod*;

kao tehnika, korišćeno je - *skaliranje*;

instrument za prikupljanje podataka je konstruisan
posebno, za namenu ovog istraživanja i sačinjen je
u formi rang-skale;

podaci iz upitnika su analizirani prema *hipotezama*
i *zadacima* istraživanja;

rezultati istraživanja su prikazani tabelarno.

Rezultati istraživanja i diskusija

Podaci dobijeni istraživanjem obrađeni su u skladu
sa postavljenim hipotezama.

Prva hipoteza, u kojoj se pretpostavlja da je televizija omiljeni
medij i da mladi, uz TV program, dnevno, provode više od dva
sata, bez razlike na pol, delimično je potvrđena.

Tvrdnja	$\chi^2=11.861^a$ df=4 p=0.018				Total	
	Pol muški		ženski			
Kada čujem reč mediji, moja prva pomisao je televizija						
Uopšte nisam saglasan / saglasna	6	8.5%	3	4.2%	9	6.3%
Uglavnom nisam saglasan / saglasna	9	12.7%	3	4.2%	12	8.5%
I jesam i nisam saglasan / saglasna	16	22.5%	1	21.1%	31	21.8%
Uglavnom sam saglasan / saglasna	26	36.6%	4	62%	70	49.3%
U potpunosti sam saglasan / saglasna	14	19.7%	6	8.5%	20	14.1%
Total	71	100%	7	100%	14	100%
			1		2	

Tabela 2

Iz tabele 1 možemo videti da se ispitivane grupe statistički značajno razlikuju prema zastupljenosti odgovora. Ipak i kod devojčica i kod dečaka, statistički je najviše zastupljen odgovor da uglavnom nisu saglasni da, kada čuju reč mediji, njihova prva pomisao bude televizija. Pretpostavka je da je uzrok tome činjenica da su učenici i učenice više usmereni ka korišćenju novih medija, pre svega interneta i mobilnih telefona.

Tvrdnja		$\chi^2=4.447^a$ df=4 p=0.349					
Slobodno vreme najviše provodim uz televiziju		Pol				Total	
		muški		ženski			
	Uopšte nisam saglasan / saglasna	8	11.3%	7	9.9%	15	10.6%
	Uglavnom nisam saglasan / saglasna	25	35.2%	20	28.2%	45	31.7%
	I jesam i nisam saglasan / saglasna	19	26.8%	21	29.6%	40	28.2%
	Uglavnom sam saglasan / saglasna	17	23.9%	15	21.1%	32	22.5%
	U potpunosti sam saglasan / saglasna	2	2.8%	8	11.3%	10	7.0%
	Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 3

Premda se pokazalo da televizija nije prva asocijacija mladima kada su u pitanju mediji, ipak rezultati ukazuju da učenici osnovnih škola veliki deo svog slobodnog vremena provode uz TV ekrane. Iz tabele 2 se može videti da 23, 9% dečaka slobodno vreme provodi gledajući TV programe, dok je taj procenat kod devojčica nešto manji, odnosno 21,1%. Može se konstatovati da se ispitivane grupe statistički ne razlikuju po zastupljenosti odgovora, što ukazuje da dečaci i devojčice skoro podjednako svoje vreme provode gledajući televiziju.

Takav odgovor može se smatrati očekivanim, takođe on ukazuje u kojoj meri i kakvu ulogu ima televizija, kao medij u oblikovanju slobodnog vremena mladih.

Tvrdnja		$\chi^2=7.954^b$ df=4 p=0.093					
Dnevno provodim više od dva sata uz televiziju		Pol				Total	
		muški		ženski			
	Uopšte nisam saglasan / saglasna	17	23.9%	12	16.9%	29	20.4%
	Uglavnom nisam saglasan / saglasna	11	15.5%	25	35.2%	36	25.4%
	I jesam i nisam saglasan / saglasna	13	18.3%	8	11.3%	21	14.8%
	Uglavnom sam saglasan / saglasna	12	16.9%	9	12.7%	21	14.8%
	U potpunosti sam saglasan / saglasna	18	25.4%	17	23.9%	35	24.6%
	Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 4

Istraživanjem su dobijeni vrlo interesantni podaci kada je reč o vremenu koje mladi provode uz TV ekrane. S tvrdnjom da, dnevno, provode više od dva sata uz televizijske programe, u potpunosti je saglasno 24,6% ispitanih, od toga 25,4% dečaka i 23,9% devojčica.

Podaci pokazuju da se ispitivane grupe, statistički, ne razlikuju prema zastupljenosti odgovora. Sa istom tvrdnjom uopšte nije saglasno 20,4% ispitanih, od kojih je 23,9% dečaka i 16,9% devojčica. Ovi podaci razlikuju se od nekih istraživanja u kojima je konstatovano da naši učenici provode 95% slobodnog vremena

uz gledanje televizije i filmova, a da više od dva sata dnevno uz televizijske sadržaje provodi oko 40% učenika.²⁷

U istraživanju S. Marić Jurišin i B. Marković, najveći broj mladih odgovorio je da provedu 1-2 sata pored televizora, a 36% učenika vreme provodi gledajući televiziju više od dva sata, dok 11% učenika provede i više od 4 sata.²⁸ Prisutne razlike moguće je tumačiti uzrastom ispitanika, a i činjenicom da se poslednjih godina interesovanje mladih za većinu televizijskih sadržaja značajno smanjuje zbog sve veće aktuelnosti drugih medija, pre svega interneta.

Druga hipoteza kojom se pretpostavlja da učenici najveći deo slobodnog vremena, provode na internetu, bez razlike u odnosu na pol, u potpunosti je potvrđena.

Tvrdnja	$\chi^2=1.600^{\#}$ df=4 p=0.809				Total	
	Pol					
Internet najviše koristim za zabavu, uglavnom igram igrice i četujem sa prijateljima, mnogo manje za učenje	muški		ženski			
Uopšte nisam saglasan / saglasna	3	4.2%	1	1.4%	4	2.8%
Uglavnom nisam saglasan / saglasna	8	11.3%	8	11.3%	16	11.3%
I jesam i nisam saglasan / saglasna	14	19.7%	18	25.4%	32	22.5%
Uglavnom sam saglasan / saglasna	21	29.6%	19	26.8%	40	28.2%
U potpunosti sam saglasan / saglasna	25	35.2%	25	35.2%	50	35.2%
Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 5

Iz tabele 4 se vidi da se ispitivane grupe statistički ne razlikuju po zastupljenosti odgovora. Naime 35,2% učenika i učenica se izjasnilo da je u potpunosti saglasno s tvrdnjom da internet najviše koristi za zabavu, da uglavnom igraju igrice i četuju sa prijateljima i da u manjoj meri internet koriste za učenje.

Tvrdnja	$\chi^2=11.071^{\#}$ df=4 p=0.026				Total	
	Pol					
Dnevno na Internetu provodim više od dva sata	muški		ženski			
Uopšte nisam saglasan / saglasna	5	7.0%	20	28.2%	25	17.6%
Uglavnom nisam saglasan / saglasna	5	7.0%	4	5.6%	9	6.3%
I jesam i nisam saglasan / saglasna	14	19.7%	12	16.9%	26	18.3%
Uglavnom sam saglasan / saglasna	15	21.1%	12	16.9%	27	19.0%
U potpunosti sam saglasan / saglasna	32	45.1%	23	32.4%	55	38.7%
Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 6

²⁷ Milošević N., Džinović V. i Pavlović J., Učenici u porodičnom i školskom kontekstu, u: *TIMSS 203 u Srbiji*, priredili: Antonijević R. i Janjetović D., Beograd 2005, str. 292-324.

²⁸ Marić Jurišin S. i Marković B., Uticaj televizije na razvoj interesovanja kod mladih, *Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 405.

Ispitivane grupe se statistički značajno razlikuju po zastupljenosti odgovora. U obe grupe je najzastupljeniji odgovor da su u potpunosti saglasni da dnevno na internetu provode više od dva sata. Iz ovih rezultata može se videti da 45,1% dečaka dnevno na internetu provodi više od dva sata, dok je taj procenata kod devojčica manje izražen i iznosi 32,4%.

U poređenju sa drugim istraživanjima, rađenim na uzorku srednjoškolaca može se videti da broj sati provedenih pored interneta raste u skladu sa uzrastom, da 39,3% srednjoškolaca koristi računar između jednog i tri sata dnevno, dok 18,6% pored računara radnim danom provede i do 5 sati, dok se u toku vikenda broj sati povećava.²⁹ S obzirom na to da internet, kao globalna komunikaciona mreža, značajno utiče na oblikovanje čovekove svakodnevice, unoseći promene u sve sfere života i rada, sasvim je razumljivo interesovanje i preokupacija mladih takvim oblikom medijske kulture. Prema podacima datog istraživanja, srednjoškolci koriste internet za širok spektar aktivnosti, među kojima su, slično podacima našeg istraživanja, najzastupljenije zabava, druženje, odnosno društvene mreže, informisanje i komunikacija. Relativno mali broj srednjoškolaca, njih 9,1%, internet koristi za učenje, što je saglasno podacima istraživanja koje smo dobili na uzorku učenika osnovnih škola.

Treća hipoteza u kojoj se pretpostavlja da učenici ne prate dovoljno dnevne novine, ali da im je mobilni telefon izuzetno značajan, bez obzira na pol, delimično je potvrđena.

Tvrdnja		$\chi^2=33.859^a$ df=4 p=0.000					
U dnevnim novinama najradije čitam rubrike o sportu, sve ostalo preskačem, jer mi nije zanimljivo		Pol				Total	
		muški		ženski			
	Uopšte nisam saglasan / saglasna	8	11.3%	23	32.4%	31	21.8%
	Uglavnom nisam saglasan / saglasna	5	7.0%	10	14.1%	15	10.6%
	I jesam i nisam saglasan / saglasna	10	14.1%	20	28.2%	30	21.1%
	Uglavnom sam saglasan / saglasna	14	19.7%	13	18.3%	27	19.0%
	U potpunosti sam saglasan / saglasna	34	47.9%	5	7.0%	39	27.5%
	Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 7

Iz tabele 6 moguće je videti i to da se ispitivane grupe značajno razlikuju prema zastupljenosti odgovora. Kod dečaka je statistički najviše zastupljen odgovor - da su u potpunosti saglasni, a kod devojčica - da uopšte nisu saglasne da u dnevnim novinama najradije čitaju rubrike o sportu, a sve ostalo preskaču, jer im nije zanimljivo.

²⁹ Mrda S., Kulturni život i potrebe učenika srednjih škola u Srbiji, *Kultura* br. 134, Beograd 2012, str. 437.

Tvrdnja		$\chi^2=4.885^a$ $df=4$ $p=0.299$					
Mobilni telefon mi je vrlo bitan, jer tako komuniciram sa prijateljima, igram igrice i slušam muziku		Pol		Total			
		muški	ženski				
	Uopšte nisam saglasan / saglasna	6	8.5%	1	1.4%	7	4.9%
	Uglavnom nisam saglasan / saglasna	2	2.8%	1	1.4%	3	2.1%
	I jesam i nisam saglasan / saglasna	11	15.5%	9	12.7%	20	14.1%
	Uglavnom sam saglasan / saglasna	15	21.1%	15	21.1%	30	21.1%
	U potpunosti sam saglasan / saglasna	37	52.1%	45	63.4%	82	57.7%
	Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 8

U rezultatima istraživanja o stavovima osnovaca o značaju mobilnih telefona, kao posebnom obliku medijske kulture relativno novijeg datuma, nema statistički značajne razlike između grupa, po zastupljenosti odgovora. Najveći broj dečaka i devojčica, njih 57,7% je u potpunosti saglasno s tvrdnjom da je mobilni telefon vrlo bitan, jer omogućava komunikaciju sa prijateljima, igranje igrica i slušanje muzike. Sa ovom tvrdnjom nije saglasno svega 4,9% ispitanika, od kojih je 8,5 muškog, a 1,4% ženskog pola, što ukazuje da je mobilni telefon omiljeno sredstvo osnovaca za komunikaciju, igranje i slušanje muzike. Tome naravno, osim ogromnih mogućnosti koje nude savremeni modeli mobilnih telefona, značajno doprinose i reklame, svakodnevno prisutne u sredstvima javnog informisanja u kojima se nude popusti za učenike, besplatni minuti i slične „povoljnosti“.

Četvrta hipoteza, da ne postoje razlike u polu kada su u pitanju stavovi osnovaca o potencijalima koje škola ima u oblasti razvoja medijske pismenosti i kulture, u potpunosti je potvrđena. Učenici i učenice smatraju da tome najviše doprinose časovi informatike, na kojima se upoznaju sa novim tehnologijama i dobijaju značajne informacije o mogućnostima korišćenja novih medija.

Tvrdnja		$\chi^2=5.919^a$ $df=4$ $p=0.205$					
Časovi informatike su veoma interesantni, jer pored gradiva, od nastavnika dobijamo i druge zanimljive informacije za rad na računaru i Internetu		Pol		Total			
		muški	ženski				
	Uopšte nisam saglasan / saglasna	14	19.7%	6	8.5%	20	14.1%
	Uglavnom nisam saglasan / saglasna	10	14.1%	14	19.7%	24	16.9%
	I jesam i nisam saglasan / saglasna	16	22.5%	15	21.1%	31	21.8%
	Uglavnom sam saglasan / saglasna	6	8.5%	12	16.9%	18	12.7%
	U potpunosti sam saglasan / saglasna	25	35.2%	24	33.8%	49	34.5%
	Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 9

Pored toga, smatraju i to da bi bolja organizacija vannastavnih aktivnosti, u smislu organizovanja raznovrsnih sekcija, značajno doprinela većem korišćenju različitih medija, odnosno razvoju medijske pismenosti i kulture.

U stavovima učenika i učenica osnovnih škola nema statistički značajne razlike između grupa po zastupljenosti odgovora koji se odnose na časove informatike.

Najveći broj osnovaca njih 34.5% je u potpunosti saglasno da su časovi informatike veoma interesantni i da na njima od nastavnika dobijaju i druge zanimljive informacije o radu na računaru i korišćenju interneta.

Postotak dečaka i devojčica koji dele ovakvo mišljenje gotovo je ujednačen, jer 35,2% učenika i 33,8% učenika je u potpunosti saglasno sa navedenom tvrdnjom.

Tvrdnja	$\chi^2=23.398^a$ df=4 p=0.000				Total	
	Pol		Total			
Voleo/la bih da u našoj školi češće organizuju različite sekcije, poput literarne, foto-sekcije, radio ili filmske	muški		ženski			
	Uopšte nisam saglasan / saglasna	7	9.9%	0	0%	7
Uglavnom nisam saglasan / saglasna	12	16.9%	2	2.8%	14	9.9%
I jesam i nisam saglasan / saglasna	16	22.5%	8	11.3%	24	16.9%
Uglavnom sam saglasan / saglasna	12	16.9%	18	25.4%	30	21.1%
U potpunosti sam saglasan / saglasna	24	33.8%	43	60.6%	67	47.2%
Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 10

Tvrdnja da bi učenici voleli da se u njihovoj školi češće organizuju raznovrsne vannastavne aktivnosti, na našem uzorku je dala očekivane rezultate koji upućuju na potrebu za promenama posebno u delu organizacije slobodnih aktivnosti.

Rezultati ukazuju da je i kod devojčica i kod dečaka statistički najviše zastupljen odgovor da u potpunosti jesu saglasni, o čemu jasno svedoči podatak od 47,2%, od ukupnog broja ispitanih.

Sa datom tvrdnjom uopšte nije saglasno svega 4,9% ispitanih, od čega je samo 9,9% dečaka, dok devojčice, na nivou celog uzorka, pokazuju neslaganje.

Petpostavljamo da su rezultati posledica tvrdnje u kojoj su pomenute sekcije za koje su devojčice u većoj meri zainteresovane, poput literarne ili filmske, dok na primer sportske nisu ni pomenute, kao i pojedine druge sekcije koje bi možda više privlačile pažnju dečaka, što je ipak normalno očekivati.

Tvrdnja	$\chi^2=12.718^a$ df=4 p=0.013					
	Pol				Total	
Na časovima, a da nije informatika, vrlo često možemo da čujemo muziku, gledamo film ili prezentaciju	muški		ženski			
Uopšte nisam saglasan / saglasna	32	45.1%	42	59.2%	74	52.1%
Uglavnom nisam saglasan / saglasna	14	19.7%	21	29.6%	35	24.6%
I jesam i nisam saglasan / saglasna	17	23.9%	7	9.9%	24	16.9%
Uglavnom sam saglasan / saglasna	4	5.6%	0	0%	4	2.8%
U potpunosti sam saglasan / saglasna	4	5.6%	1	1.4%	5	3.5%
Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 11

Iz podataka prikazanih u tabeli 10 može se zaključiti da je i kod devojčica i kod dečaka statistički najviše zastupljen odgovor, da uopšte nisu saglasni da na časovima, a da to nije informatika, vrlo često imaju priliku da slušaju muziku, gledaju neki film ili prezentaciju. Dobijeni podaci ukazuju da u nastavi, koja predstavlja centralnu školsku aktivnost, mediji nisu zastupljeni na adekvatan način, te da postoji jedna ogromna i nedovoljno iskorišćena mogućnost za razvoj medijske kulture i pismenosti. Podaci su indikativni i sa pedagoškog stanovišta jer ukazuju na nedovoljno inoviranje nastavnog procesa (što je u uskoj vezi sa korišćenjem medija) u skladu sa zahtevima savremene organizacije nastavnog rada. Podatak da je više od polovine ispitanika u potpunosti saglasno sa navedenom tvrdnjom, potvrđuje tezu da reforma škole još uvek nije dovoljno zaživela u praksi, da su prisutni tradicionalni oblici rada u kojima dominira predavanje nastavnika.

Podaci prikazani u tabeli 11, idu u prilog pomenutim tumačenjima. Učenici i učenice su prepoznali da bi časovi redovne nastave (kao i vannastavnih aktivnosti) bili mnogo zanimljiviji ukoliko bi se na njima koristili savremeni mediji, za razliku od tradicionalnog verbalnog izlaganja nastavnika. Shodno tome, veća primena medija doprinela bi poboljšanju kvaliteta nastavnog procesa, većoj motivaciji učenika i samim tim poboljšanju efekata učenja, dok bi s druge strane to istovremeno bila značajna mogućnost da se kod učenika razvija medijska kultura i pismenost.

Tvrdnja	$\chi^2=1.036^a$ df=4 p=0.904					
	Pol				Total	
Mislim da bi časovi bili mnogo zanimljiviji, kada bismo češće gledali neki dokumentarni film, nego slušali samo nastavnikovo predavanje	muški		ženski			
Uopšte nisam saglasan / saglasna	5	7.0%	6	8.5%	11	7.7%
Uglavnom nisam saglasan / saglasna	3	4.2%	5	7.0%	8	5.6%
I jesam i nisam saglasan / saglasna	9	12.7%	11	15.5%	20	14.1%
Uglavnom sam saglasan / saglasna	19	26.8%	17	23.9%	36	25.4%
U potpunosti sam saglasan / saglasna	35	49.3%	32	45.1%	67	47.2%
Total	71	100%	71	100%	142	100%

Tabela 12

Rezultati istraživanja pokazali su da se ispitivane grupe statistički ne razlikuju prema zastupljenosti odgovora, odnosno da je najveći broj dečaka i devojčica u potpunosti saglasan sa tvrdnjom da bi nastavni časovi bili zanimljiviji ukoliko bi češće imali prilike da gledaju dokumentarni film, prezentaciju ili neki drugi sadržaj koji nude savremeni mediji.

Zaključak

Na osnovu rezultata dobijenih istraživanjem može se zaključiti da je potvrđena opšta hipoteza, da ne postoji statistički značajna razlika u medijskoj kulturi i pismenosti između dečaka i devojčica osnovnih škola. Posebne hipoteze istraživanja, sem prve koja je delimično potvrđena, takođe su potvrđene. Naime pretpostavka da je televizija omiljeni medij osnovaca i da uz TV programe mladi provode više od dva sata u toku dana, potvrđena je u delu koji se odnosi na vreme koje mladi provode uz TV ekrane.

Međutim rezultati istraživanja su pokazali da osnovci svoje slobodno vreme najradije provode uz savremenije medije, poput interneta, koji nudi veće mogućnosti i pre svega mogućnost ostvarivanja dvosmerne komunikacije. Shodno tome, sasvim je logično da učenici i učenice najveći deo slobodnog vremena provode na internetu više od dva sata dnevno, bez obzira na pol, čime je potvrđena druga hipoteza.

Premda se ispitivane grupe statistički ne razlikuju po zastupljenosti odgovora, dobili smo interesantne podatke koji ukazuju na sadržaje koji su osnovcima najinteresantniji na internetu. Naime najveći broj učenika i učenica, njih 35,2% se izjasnilo da je u potpunosti saglasno s tvrdnjom da internet najviše koristi za zabavu, da uglavnom igraju igrice i četuju sa prijateljima, dok u manjoj meri internet koriste za učenje. Podaci ukazuju da mogućnosti koje internet nudi nisu u dovoljnoj meri iskorišćene u procesu učenja u školi. Razlozi tome mogu biti različiti, ali se u svetlu ostalih podataka može zaključiti da učenici nisu u dovoljnoj meri podsticani od strane nastavnika, odnosno da sadržaji, vrste i tipovi zadataka koji se pred njih postavljaju ne iziskuju upotrebu interneta kao dopunskog izvora znanja. Uzrok takvom stanju može biti i nezadovoljavajuće stanje medijske pismenosti nastavnog kadra, o čemu govore podaci istraživanja o medijskoj pismenosti (budućih) nastavnika.

Hipoteza da učenici i učenice ne prate dovoljno dnevne novine, ali da im je mobilni telefon izuzetno značajan, delimično je potvrđena. Rezultati istraživanja su pokazali da se ispitivane grupe značajno razlikuju prema zastupljenosti odgovora. Kod dečaka je statistički najviše zastupljen odgovor da su u potpunosti saglasni, a kod devojčica da uopšte nisu saglasne da u dnevnim

novinama najradije čitaju rubrike o sportu, a sve ostalo preskaču, jer nije im zanimljivo. Nasuprot tome, postignuta je potpuna saglasnost u stavovima dečaka i devojčica kada je reč o korišćenju mobilnih telefona. Dobijeni rezultati ukazuju da je mobilni telefon omiljeno i najčešće korišćeno sredstvo osnovaca za komunikaciju, igranje igrice i slušanje muzike.

Četvrta hipoteza da ne postoje razlike u polu kada su u pitanju stavovi osnovaca o mogućnostima razvoja medijske pismenosti i kulture u školskom kontekstu, u potpunosti je potvrđena. Na nivou mogućnosti koje pruža nastava učenici i učenice posebno izdvajaju časove informatike na kojima se upoznaju sa savremenim medijskim sredstvima, upoznaju njihove karakteristike, usvajaju načine korišćenja. Imajući u vidu značaj savremenih medija, posebno interneta za svakodnevni život, mladi su na ispravan način percipirali praktičan značaj ovog predmeta, odnosno njegovu upotrebnu vrednost. Za razliku od toga, većina njih se slaže sa tvrdnjom da se na ostalim časovima uglavnom koriste klasične metode rada nastavnika, među kojima dominira predavanje. Na osnovu dobijenih rezultata, s obzirom na veličinu i karakteristike uzorka, može se konstatovati da bi veće korišćenje medija u školskom kontekstu doprinelo inoviranju i unapređivanju nastavnog rada. Šire posmatrano, mediji mogu biti značajan pokretač promena u školskom sistemu u smislu reformisanja škola u moderne ustanove za vaspitanje i obrazovanje.

U prilog tome govore rezultati istraživanja, koji potvrđuju da su osnovci saglasni sa tvrdnjom da škola ima značajne potencijale za razvoj medijske pismenosti i kulture, kako u delu nastavnih tako i vannastavnih aktivnosti u smislu organizovanja raznovrsnih sekcija.

Organizovanje slobodnih aktivnosti je još nedovoljno iskorišćen prostor za razvoj medijske pismenosti i kulture u osnovnim školama. Slobodne aktivnosti omogućavaju da mladi, a u skladu sa potencijalima i interesovanjima, aktivno učestvuju u kulturnom životu neposrednog lokalnog okruženja škole.

Na taj se način otvaraju nove mogućnosti za povezivanje škole i ustanova, udruženja i organizacija iz lokalne sredine, što bi značajno doprinelo uključivanju mladih u kulturni život sredine, u smislu njihove aktivne participacije.

Za realizaciju pomenutih aktivnosti, neophodne su promene u školi, i to, pre svega, promene u odnosu na potrebu za razvojem medijske pismenosti i kulture, kao i promišljanja o najpogodnijim načinima implementacije u škole i školski sistem u celini.

LITERATURA:

- Bal F., *Moć medija*, Beograd 1997.
- Bezdanov Gostimir S., Status medijske pismenosti (budućih) učitelja, *Pedagogija* br. 1, Beograd 2005, str. 37-51
- Božović R., Spektakl i medijska kultura, *Kultura* br. 126, Beograd 2010, str. 17-52.
- Đerić I. i Studen R., Stereotipi u medijima i medijsko opismenjavanje mladih, *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja* br. 2, Beograd 2006, str. 456-471.
- Gone Ž., *Obrazovanje i mediji*, Beograd 1998.
- Kelner D., *Medijska kultura*, Beograd 2004.
- Luhmann N., Die Realität der Massenmedien, 1. 6. 2010, 12. 10. 2012, Opladen, Westdeutscher Verlag 1996, <http://de.scribd.com/doc/24857017/DIE-REALITAT-DER-MASSENMEDIEN-Niklas-Luhmann-2-Auflage-1995>
- Marić Jurišin S. i Marković B., Uticaj televizije na razvoj interesovanja kod mladih, *Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 401-412.
- Milenković S., *Medijska kultura*, Sremska Mitrovica 2007.
- Milosavljević G., Radović V. i Drvendžija J., *Savremeni teorijski aspekti - Metodologija, razvoj i obrazovanje*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd 2009.
- Milosavljević G. i Radović V., *Trening i razvoj*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd 2008.
- Milošević N., Džinović V. i Pavlović J., Učenici u porodičnom i školskom kontekstu, u: *TIMSS br. 203 u Srbiji*, priredili: Antonijević R. i Janjetović D., Beograd 2005, str. 292-324.
- Mrđa S., Kulturni život i potrebe učenika srednjih škola u Srbiji, *Kultura* br. 134, Beograd 2012, str. 430-446.
- Poter Dž., *Medijska pismenost*, Beograd 2011.
- Radović V., *Mediji i e-obrazovanje*, Institut za političke studije, Beograd 2006.
- Radović V., *Reforma javnog informisanja u e-okruženju*, Institut za političke studije, Beograd 2006.
- Radović V., *Obrazovanje i mediji*, Socijalna misao i Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd 2008.
- Radović V., Virtuelnost novih medijskih formi i savremeni koncept razvoja, *Filozofeme*, Srpski filozofski forum, Novi Sad 2008.
- Stanisavljević Petrović Z., Medijsko vaspitanje u vrtiću, *Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 382-397.
- Stanisavljević Petrović Z., *Promene u školskom sistemu u Srbiji*, Niš 2012.

Stanisavljević Petrović Z., Улогата и значењето на современата информацијска технологија во предучилините установи, *Просветно дело* бр. 3, Скопје 2011, стр. 11-28.

Trifunović V., Kultura mira i obrazovanje za medije, u: *Mediji i kultura mira na Balkanu*, priredili: Stevanović B., Kostić A. i Mitrović Lj., Niš 2010, str. 321-328.

Zindović Vukadinović G., Medijska pismenost: teorija i praksa, *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja* br. 29, Beograd 1997, str. 244-295.

Zorica Stanisavljević Petrović, Vladeta Radović and
Aleksandra Ivanović

University of Niš, Faculty of Philosophy – Department of Pedagogy, Niš

MEDIA LITERACY AND CULTURE OF THE PRIMARY SCHOOL PUPILS IN NIŠ

Abstract

This work analyses the relationship between media and education, especially the possibilities of developing the media culture and literacy in institutional education. In the process of developing media culture and literacy, schools have a very important role being the basic educational institutions which are expected to lead a planned and systematic action with the aim of achieving the best effects of media education. In order to find out in which ways schools develop media culture and literacy, what potentials can schools use to develop these processes and if there is a difference in attitudes of students depending on their gender, we have analyzed the attitudes of primary school pupils. The work explains the results of an extensive research implemented on the sample of 142 pupils attending primary schools on the City of Niš territory. The results have confirmed that there is no statistically significant difference between the attitudes of male and female students concerning the school milieu as a favorable environment for development of media culture and literacy, within both teaching process and extracurricular activities.

Key words: *media culture, education, media literacy, pupils, primary schools*